

Тамара Драганова / Tamara Draganova

**КОНТЕНТ-АНАЛИЗ И ОЦЕНЯВАНЕ НА УЧЕБНИК
ПО ГЕОГРАФИЯ – VI КЛАС
В РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
ПО КОНЦЕПЦИЈАТА ЗА ДЕВЕТГОДИШНОТО
ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ**

**Content Analysis and Evaluation of a Geography
Textbook for the 6th Grade in
the Republic of North Macedonia on
the Concept of Nine-Year Basic Education**

Abstract: The content analysis and evaluation which the article presents, are based on an established ‘Concept of writing a textbook and methodology for textbook evaluation’, composed of three normative vectors: basic general criteria, criteria for preparing textbooks on school subjects, and technical standards. Conceptual solutions and criteria determine the textbook as the dominant tool and source of pupil development – cognitive, effective and psychomotor.

Keywords: geography textbook, conceptual model, evaluation.

*„Зад всяка купчина от книги се крие океан от знание.“
Я. Йерка*

По смисъла на *Закона за учебниците за основно и средно образование* учебникът е „основно учебно средство и източник на знания за постигане на възпитателно-образователните цели, заложен в учебните планове и програми“¹. Специфика на учебниците за основното образование в Македонија е регламентираното в чл. 5, ал. 1 одобряване на **един учебник по един учебен предмет**, както и осигуряване на бесплатни учебници за учениците в обществените основни и средни училища. Законът процедурно детерминира, че под издаването на учебници се обхващат действията *подготовка, изработване и одобряване* на учебници. Важна особеност при издаването на учебниците е, че след петгодишното използване на учебника от първото издание се обявява нов конкурс от *Педагогическата служба* с цел постоянното подобряване на качеството и осъвременяването на одобрения учебник. Нормативно е регламентирано, че всеки учебник може да се използва в продължение на пет учебни години (раздел IV, чл. 23, ал. 1 от закона)².

Учебните планове в Македония са резултат на образователната реформа и определят мястото на **изучаване на учебния предмет География като самостоятелен учебен предмет в македонското училище от VI клас** (табл. 1)³. Основното образование включва изучаването на географията в четири години на деветгодишното основно образование с общ хорариум часове за географията – 288 учебни часа. В задължителната подготовка на гимназиалното образование учебният предмет „География“ се изучава само в първата и втората година с общ хорариум 144 учебни часа. **Структурният модел на училищното географско образование** в Македония в задължителна подготовка е **4 + 2=6**.

Обучението по география в Македония има своето категорично и авторитетно присъствие в училищното образование като значим и с голяма когнитивно-приложна стойност учебен предмет, доказателство за което е фактът, че „се преподава с два учебни часа седмично и седемдесет и два учебни часа годишно за всяка Комбинация А и Б и на трите образователни области“ за периода на цялата система на училищното образование в задължителна подготовка⁴.

Структурен модел на училищното географско образование по учебни планове

Таблица 1.

УЧЕБЕН ПРЕДМЕТ	КЛАС НА ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ							
	VI		VII		VIII		IX	
	сед.	год.	сед.	год.	сед.	год.	сед.	год.
ГЕОГРАФИЯ	2	72	2	72	2	72	2	72
ОБЩО	288							
ГЕОГРАФИЯ	ГОДИНА НА ГИМНАЗИАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ							
	I година				II година			
	седмично		годишно		седмично		годишно	
	2		72		2		72	
ОБЩО	144							
ОБЩО УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ПО ГЕОГРАФИЯ ЗА ЗАДЪЛЖИТЕЛНОТО ОСНОВНО И ГИМНАЗИАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ					432			

Важността на учебника по география и учебното съдържание, както и неговото съответствие на учебния план и учебната програма за VI клас имат решаващо значение за вертикалната интеграция и географския синтез, за качеството на обучението по география до втората година на гимназиалното задължително образование. Тази провокация насочи настоящото изследване върху учебника по география в първата година на основното образование, в която географията се изучава за първи път като самостоятелен учебен предмет и има основополагащо значение за географската грамотност и култура на учениците.

В *Закона за учебниците за основно и средно образование* са поставени основните базови нормативни изисквания и указания за учебниците, които не

включват цялостната критериална рамка за изработването на учебниците. Повечето изисквания се отнасят към авторите, за начините за подаване, одобряване или оттегляне на учебниците и институционалния контрол и нарушения, а не толкова за формата и начина за изработване, съдържание и методически инструкции. В Закона се съдържат редуцирани изисквания и за учениците, които получават безплатни учебници и не трябва да повреждат учебниците. Общо указанията в закона са композирани в четири направления – за авторите, комисиите и институциите, ангажирани по одобряване и мониторинга на учебниците, за учениците, за съдържанието на реклама, обяви и за използваната литература:

☞ учебникът не трябва да съдържа реклами и обяви;

☞ в основните училища може да се използва професионална литература и списания за деца, а в средното училище може да се използва професионална литература, но предварително одобрена от министерството и други образователни комисии и институции, като е забранена нейната продажба в училище;

☞ автор на учебник може да е лице с висше образование, магистър или доктор на науките, чието образование е в областта, към която принадлежи учебникът, и има най-малко десетгодишен опит като учител по основно, средно или висше образование в съответната предметна област, за която е предназначен учебникът;

☞ авторът на учебник може да участва в конкурс само с един ръкопис на учебник за един учебен предмет;

☞ учебникът съдържа данни за името и фамилията на автора или авторите, на художника, на преводача и издателя, на рецензентите, на езиковия коректор и редактора, името на седалището на издателската и на печатарската организация, тираж на изданието на учебника, номер и дата на решението на министъра за одобряване на учебника;

☞ учебниците за учениците в обществени основни и средни училища са безплатни;

☞ всеки ученик получава безплатни учебници в началото на учебната година и връща в края на учебната година, а учителите са длъжни да посочват на учениците и родителите, че учебниците не трябва да бъдат повреждани, подчертавани или маркирани в отделни части⁵.

Специфика при одобрените и влезли в сила учебници е изтеглянето от употреба в училище, когато има наличие на промени в учебните планове и програми повече от 30% и в действителност учебниците не отговарят на научно-професионалните и методическите цели.

Особеност при изтегляне на учебниците от употреба в училищата на Македония е в ситуации, при които в учебниците се съдържат материали, които нарушават историята, културата и други ценности на гражданите на Македония и македонския народ. Критерият е традиционен за училищната документация в страната и една изключително ревностно и добре съхранена образова-

телна традиция, образователно явление, с което учебниците се отличават като дидактическа идентичност, ценност и народопсихология.

Концепцията за деветгодишното основно възпитание и образование обхваща 9 ключови аспекта за развитието на основното образование в Македония⁶. Последен от тях, но не по значимост, са учебниците и ръководствата, като има въведена *Концепция за изработване на учебник и методология за оценяване на учебник* от Бюрото за развитие на образованието (БРО), съдържаща конкретни критерии. БРО се явява регулатор и за съответствието на учебниците с критериите на концепцията и учебните програми. Концепцията утвърждава промените като реална корекция на слабостите при писането и одобряването на учебниците. *Законът за основното образование* поставя големи отговорности на училището, което трябва във второто полугодие на учебната година да направи избор на учебниците, да насочи учениците и родителите в техния избор, както и да уведоми БРО и Министерството на образованието и науката (МОН) за направения отговорен и професионален избор на учебници⁷.

Концепцията за учебниците е една от приоритетните области, ясно идентифицирани сред основните предизвикателства в *Стратегията за образование за 2018–2025 г. и план за действие* на Македония.

Стратегията се основава на ретроспективния преглед към развитието на образователната система на Македония за последните 10 години, образователните политики и на цялостния анализ на националните стратегии и документи, свързани с образованието, и в съответствие с образователните политики и отношенията между ЕС и Македония. Позиционирана на шестте основни стълба на образователната система, стратегията се основава на идентифицираните предизвикателства, определените приоритети и очакваните резултати, както и на съставените мерки и план за действие: предучилищно образование; основно образование; средно образование; професионално образование и обучение; висше образование и изследвания; обучение и образование за възрастни, както и седмия стълб, обхващащ общи теми в образователната система⁸.

Акцентите, поставени в стратегията, които са насочени към мястото, ролята и значението на учебниците в македонските училища, обхващат следните приоритети, проблемни въпроси, нормативни актове и мерки (детерминирани са индикатори, приоритети, дейности, резултати, мерки, източници на верификация, крайни срокове, институционални отговорници):

☞ организирането и подпомагането на процедурите за подготовка на учебници за основното и средното образование;

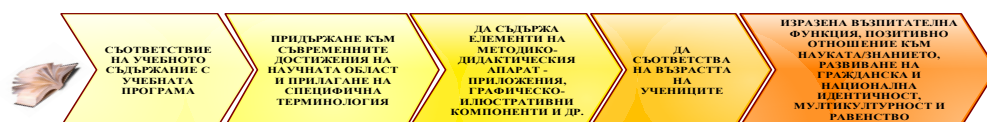
☞ подобряване и адаптиране на образователната инфраструктура, учебните планове, учебните програми и учебниците за ученици със специални образователни потребности;

☞ подобряване и последователно прилагане на методологията за писане на учебници и същевременно намаляване ролята на учебниците като единствено средство за постигане на учебните цели, като се зачитат ползите от прилагането на ИКТ в образованието;

- ✍ осигуряване на безплатни учебници;
- ✍ спазване на *Концепция за изработване на учебник и методология за оценяване на учебник*;
- ✍ недостатъчно застъпеното интеркултурно образование в учебните и извънкласните дейности, както и в някои от учебниците;
- ✍ учениците в основното и средното образование да имат качествени и актуални учебници като източник на съвременни и приложими знания, които насърчават правата на човека, зачитането на многообразието и демократичните ценности;
- ✍ приет е отделен *Закон за учебниците за основно и средно образование* и няколко подзаконови акта, които изцяло регламентират процедурата за одобрение и издаване на учебници и е създадена *Национална комисия по учебници*, и съдържат идентифицирани слабости – предизвикателство за бъдещи реформи;
- ✍ анализ на недостатъците на съществуващите учебници, ревизия на учебниците според Националния стандарт и учебните програми, както и преработване на всички учебници по всички учебни предмети;
- ✍ актуализиране на съдържанието на учебниците;
- ✍ учебниците преминават през официална експертна оценка от рецензенти;
- ✍ издаване на учебници в съответствие с преработените законодателни нормативни актове;
- ✍ предоставяне на безплатен интернет достъп до учебници и учебни помагала;
- ✍ създаден е портал към МОН, който съдържа учебници в PDF формат⁹.

Утвърдената *Концепция за изработване на учебник и методология за оценяване на учебник* е структурирана в три основни глави: 1) основни критерии за изготвяне на учебник; 2) критерии за изготвянето на учебници по отделните учебни предмети в основното и средното образование и 3) технически стандарти за учебник.

Представените концептуални решения и критерии детерминират учебника като доминиращо средство, инструмент и източник на развитие на учениците във всички сфери и предметни области – когнитивно, афективно и психомоторно, както и един от основните елементи на дидактическия пакет. Концепцията включва общовалидни опорни критерии за всички учебни предмети при изготвяне на учебници, осигуряващи обективен, професионален и качествен дидактически продукт (фиг. 1.).

Фиг. 1. Общи критерии за учебниците в Македония

Концепцията за изработване на учебник и методология за оценяване на учебник съдържа и специфични критерии за изработване на учебник по различните учебни предмети – математика, история, биология, химия, **география**, информатика, физика и др.

В концепцията е регламентирана нормативно четиримодулна матрица за изработване на учебник с ясно разписани критерии към всеки модул: 1) *съгласуваност на съдържанието на учебника с учебната програма*; 2) *придържане към съвременните постижения на конкретната научна област, методология на изучаване на предмета и използване на професионална терминология*; 3) *съответствие на учебника с възрастта на учениците*; 4) *учебникът има възпитаваща функция да насърчава положително отношение към науката/знанието, развиването на националната и гражданската идентичност, мултикултурността и равенството между половете* (фиг. 2.).

Фиг. 2. Концептуален модел на четиримодулна нормативна матрица за изработване на учебник по география в Македония

По списъка на учебниците, одобрени за основното образование през 2019 г. за македонските училища, в настоящото изследване е представен контент-анализ и оценяване на учебник по география с автор Бети Стаменкоска Трайковска по подборно детерминирани критерии от фиг. 2.¹⁰

Учебникът съдържа обръщение към учениците от автора, като е демонстрирано авторовото отношение и уважение към ползвателите на дидактическото средство. Авторът разкрива накратко съдържанието на учебника за познанията, които учениците ще получат за природните и обществените характеристики на заобикалящата среда, за Вселената, Слънчевата система, Земята като планета, на която има живот, и характеристиките на скалите, въздуха и водната обвивка на Земята¹¹.

В своето обръщение Б. Трайковска насочва учениците към смисловата обучителна идея на учебника за осигуряване на по-лесен начин за постигане на трайни знания, като за всяка тема има кратко въведение и е разпознаваема чрез изображение и изброяване на уроците. Авторът описва дидактическото съдържание на учебника, което е рефлексия от отделните елементи на четиримодулната матрица за изработване на учебник. Б. Трайковска споделя, че към всяка тема има разработени задачи за систематизация на знанията според трите нива на сложност на обучителните цели за придобиване на знанията – познаване, разбиране, прилагане, както и присъствието на конкретни цели и нови понятия в началото на всяка тема.

Авторът на учебника разяснява и коментира, че освен основния текст и неговите подзаглавия в темите се съдържат снимки, въпроси, упътвания за прилагане на знанията по темата, като отбелязва и наличието на речник в края на учебника с по-малко известни думи. На учениците е пояснена и ролята на задачите в края на темите, които, от една страна, съдържат базовите и минимални знания от съдържанието на темата, съчетани със задачи за оценяване, а, от друга страна, е предоставена рубрика – *Незадължително!* с възможности за учениците с интерес към географията, които искат да научат повече¹².

Б. Трайковска обявява на учениците, че учебникът позволява самостоятелното придобиване на нови знания и умения, които да бъдат основа за разширяване на географските знания в VII, VIII и IX клас на основното училищно географско образование. В контекста на концептуалния модел за изработване на учебник е заявена критериалната система с акцент върху вертикалната интеграция и географския синтез със съдържанието по класове на основното образование.

В действителност, по своето съдържание, чрез авторовото обръщение към учениците е заявено спазването и прилагането на 14 (50 %) от критериите на три от модулите по Концепцията за изработване на учебник и неговото оценяване.

По първи модулен критерий учебникът съдържа методически и дидактически репери, които са в съответствие и изпълняват всичките 15 цели общи за VI клас и конкретните цели за седемте самостоятелни теми, включени в учебната програма по география за VI клас.

Учебникът е съобразен с възрастовите, психо-физическите и когнитивните особености на учениците.

Няма съответствие с броя на часовете по учебна програма (72 учебни часа) и съдържанието на учебника, което в известна степен е обяснимо с възможността в учебника да не се съдържат всички типове уроци, както и като авторско решение.

Съдържанието на темите като наименование и последователност в учебника е в пълно съответствие със съдържанието от учебната програма (табл. 2.). Авторското решение допълва представянето на всяка тема със систематизираща тема за знанията. Общо за 7-те главни теми са композирани 7 систе-

матизиращи теми, като в края на всички теми е предложен речник, в който се съдържат по-малко известни понятия.

Сравнително-съдържателна визия на учебното съдържание между учебната програма и учебника по география¹³

Таблица 2.

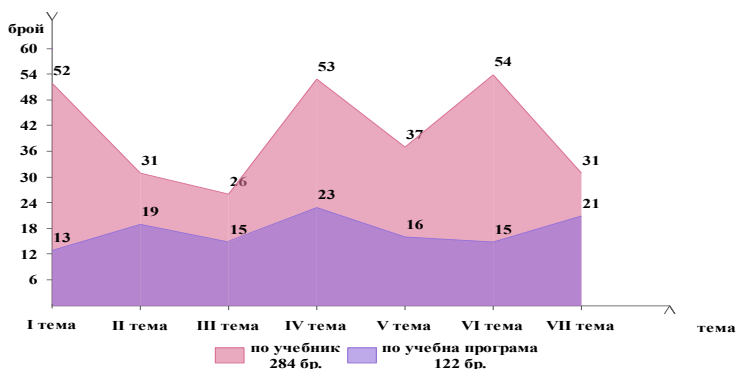
УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ГЕОГРАФИЯ В VI КЛАС	УЧЕБНИК ПО ГЕОГРАФИЯ ЗА VI КЛАС
I ТЕМА: КОСМОС И КОСМИЧЕСКИ ТЕЛА (11 часа)	КОСМОС И КОСМИЧЕСКИ ТЕЛА
Въведение във физическата география	Въведение във физическата география
Космос и звезди	Космос и звезди
Слънцето като най-близката ни звезда	Слънцето като най-близката ни звезда
Планети и спътници	Планети и спътници
Луната и лунните фази	Луната и лунните фази
Планети, комети и метеори	Планети, комети и метеори
	<u>Систематизиране на знания за първата тема</u>
II. ТЕМА: ПЛАНЕТАТА ЗЕМЯ (12 часа)	ПЛАНЕТАТА ЗЕМЯ
Форма и размери на Земята	Форма и размери на Земята
Движения на земята и последици от земните движения	Движения на земята и последици от земните движения
Паралели и меридиани	Паралели и меридиани
Географска ширина и дължина	Географска ширина и дължина
Развитие на Земята и последици от земната еволюция	Развитие на Земята и последици от земната еволюция
Топлинни пояси	Топлинни пояси
	<u>Систематизиране на знания за втората тема</u>
III ТЕМА: ОРИЕНТИРАНЕ НА ЗЕМЯТА (8 часа)	ОРИЕНТИРАНЕ НА ЗЕМЯТА
Календар, часови зони и местно време	Календар, часови зони и местно време
Размер	Размер
Земята върху глобус и географска карта	Земята върху глобус и географска карта
Представяне на релефа върху карта	Представяне на релефа върху карта
	<u>Систематизиране на знания за третата тема</u>
IV ТЕМА: СКАЛНА ОБВИВКА НА ЗЕМЯТА (ЛИТОСФЕРА) (11 часа)	СКАЛНА ОБВИВКА НА ЗЕМЯТА (ЛИТОСФЕРА)
Вътрешен строеж на Земята	Вътрешен строеж на Земята
Форми на релефа, образувани под действието на вътрешните сили	Форми на релефа, образувани под действието на вътрешните сили
Форми на релефа, образувани под действието на външните сили	Форми на релефа, образувани под действието на външните сили

Образуване на скалите и видове скали	Образуване на скалите и видове скали
Разположение на континентите на Земята	Разположение на континентите на Земята
Видове почви	Видове почви <u>Систематизиране на знания за четвъртата тема</u>
V ТЕМА: ВОДНА ОБВИВКА НА ЗЕМЯТА (ХИДРОСФЕРА) (7 часа)	ВОДНА ОБВИВКА НА ЗЕМЯТА (ХИДРОСФЕРА)
Световен океан	Световен океан
Свойства на морската вода	Свойства на морската вода
Подземни води и извори	Подземни води и извори
Реки и езера	Реки и езера <u>Систематизиране на знания за петата тема</u>
VI ТЕМА: ВЪЗДУШНА ОБВИВКА НА ЗЕМЯТА (АТМОСФЕРА) (14 часа)	ВЪЗДУШНА ОБВИВКА НА ЗЕМЯТА (АТМОСФЕРА)
Състав и строеж на атмосферата	Състав и строеж на атмосферата
Нагриване на атмосферата	Нагриване на атмосферата
Въздушно налягане	Въздушно налягане
Движение на въздуха	Движение на въздуха
Влажност на въздуха и валежи	Влажност на въздуха и валежи
Време и климат	Време и климат
Климатични пояси	Климатични пояси <u>Систематизиране на знания за шестата тема</u>
VII ТЕМА: СФЕРА НА ОРГАНИЧНИЯ СВЯТ (БИОСФЕРА) (9 часа)	СФЕРА НА ОРГАНИЧНИЯ СВЯТ (БИОСФЕРА)
Географско разпространение на растителния свят	Географско разпространение на растителния свят
Географско разпространение на животинския свят	Географско разпространение на животинския свят
Население на Земята	Население на Земята
Рази, култури и религии	Рази, култури и религии <u>Систематизиране на знания за седмата тема</u> РЕЧНИК на по-малко известни думи

В учебника на стр. 150 е представен речник, в който се съдържат по-малко известни понятия, които са част от понятийната система на географската наука. Предложени са дефиниции общо на 54 понятия.

По критерий *понятийна система*, се констатира специфика по броя на новите понятия между учебната програма и учебника при въведените нови понятия за главна тема и подтемите (фиг. 3.). В учебната програма новите понятия са общо 122, а в учебника са въведени общо 284 нови понятия, но не са разпределени в научно обоснована система и с ясно видима концептуална рамка.

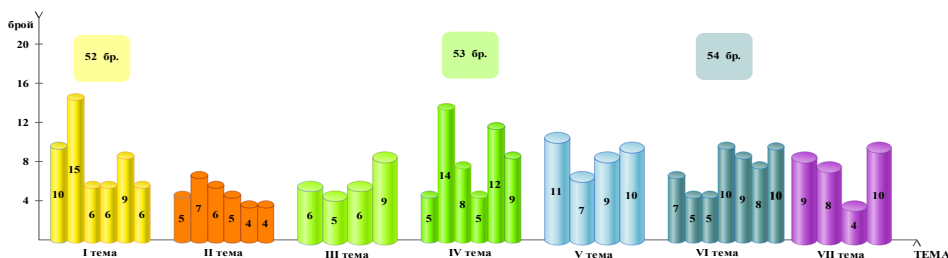

Фиг. 3. Сьотношение на броя нови понятия между учебна програма и учебник по география в абсолютни стойности

В учебната програма се съдържат общо 122 нови понятия, неравномерно разпределени по седемте теми, обяснимо със съдържателната специфика на географските теми. Най-много са понятията при тема IV (23 понятия) и тема VII (21 понятия). Понятията са единични и общи, като преобладават единичните понятия.

В учебника новите понятия са общо 284 и са обозначени чрез Рубрика „Ще използваш новите понятия:“, която за всяка тема има различен брой нови понятия, които надхвърлят детерминираните в учебната програма за главната тема в нормален стил на форматиране (фиг. 4). Рубриката е локализирана в началото на всяка тема в каре. Новите понятия в основния текст на съдържанието по темата са открити в получер стил на форматиране.

В новите понятия на учебника се съдържат изброяване на раси, религии, животни, което допълнително натоваарва темите и увеличава броя на новите понятия. Темите, които са с най-голям брой нови понятия в абсолютни стойности, са: I (*Космос и космически тела*) – 52 бр. нови понятия; IV (*Скална обвивка на Земята (литосфера)*) – 53 бр. нови понятия и VI (*Въздушна обвивка на Земята (атмосфера)*) – 54 бр. нови понятия.

Фиг. 4. Систематизиран модел на брой нови понятия по теми и подтеми на учебник по география за VI клас в Македонија

По критерии в началото на всяка тема и съдържание да бъде лесно разпознаваема чрез изображение или карта, обект, явление, процес и др., учебникът е спазил цялостно нормативното изискване. Учебникът се отличава със специфичен дизайн, оформление и съдържание на страниците за отделните главни теми (въведение към даден раздел), като включва четири дидактически елемента, които повишават неговата функционалност:

☛ наименование на главната тема, открояна с главни букви, с различна големина на шрифта, получер стил на форматиране, а цветът е различен за различните главни теми;

☛ кратко въведение в главната тема, поставено в каре;

☛ съдържание към главната тема – изброяване на подтемите, при спазване на последователността и наименованията с тези от учебната програма;

☛ снимка – изображение, тясно обвързано с областта на компетентност и темата на учебното съдържание, като изображенията имат обслужваща, интегрираща, мотивираща и стимулираща функция.

Авторският стил за въведение в дадена главна тема (раздел) е приложен за целия учебник, което позволява по-доброто ориентиране за учениците и организиране на вътрешната структура и учебното съдържание. Изображенията са носители на методическа целесъобразност и са с високо качество и резолюция.

По критерии в учебника да има *елементи за систематизиране на знанията чрез повторение*, авторът е предоставил на учениците възможността в края на всяка от седемте главни теми, със задачи по трите нива на сложност – *за познаване, за разбиране и за прилагане*. Във всяко ниво на задачи се съдържат по три въпроса, които имат репродуктивен характер – стр. 27, 49, 65, 89, 105, 133 и 149. Дидактическият модел на контрол е еднотипен за всичките седем теми за систематизиране чрез повторение, като въпросите са формулирани чрез закрыта форма и са предложени алтернативни отговори. Например:

☛ *задача за познаване*: Колко планети има в Слънчевата система? – А. 5; Б. 7; В. 10; Г. 9;

☛ *задача за разбиране*: Коя планета има газов пръстен? – А. Юпитер; Б. Венера; В. Сатурн; Г. Нептун;

☛ *задача за приложение*: Кога Халеевата комета ще се появи отново, ако за последно е видяна от Земята през 1986 г.? – А. 2034 год.; Б. 2045 год.; В. 2075 год.; Г. 2061 год.¹⁴

В учебника са предложени 5 рубрики: *Докато четете, ще научите; Ще използваш новите понятия; Рубрика с въпросителен мнемоничен знак; Рубрика с удивителен мнемоничен знак; Преглед на съдържанието (Заклучителни минимални знания, Провери колко си научил); Незадължително! Интересно за онези, които искат да научат повече*. Всеки урок съдържа от всяка една от изброените рубрики, като в началото на всеки урок се съдържат първите две рубрики, които са в изпълнение на изискванията за изработване на учебник и акцентират на целеполагането и новите понятия.

Рубриката *Докато четете, ще научите* е локализирана в началото на всяка тема в учебника и е отражение на изискването към авторите на учебници да са идентифицирани основните моменти, които ученикът трябва да усвои.

В Рубриката *Преглед на съдържанието* се съдържат две съставни и взаимодружаващи си подрубрики и е позиционирана в края на всяка една тема. При подрубриката *Заключителните минимални знания* са изведени най-съществените съдържателни аспекти от основния текст за всяка тема. В подрубрика *Провери колко си научил* се съдържат между 5 и 7 въпроса в края на всяка тема, като повечето въпроси са с репродуктивен характер. Между двете съставни подрубрики на *Преглед на съдържанието* има логическа и съдържателна обвързаност и причинно-следствена корелация.

Чрез рубриките въпросителен и удивителен мнемоничен знак са изпълнени спорадично критериите за: мотивирането на учениците за самостоятелна или екипна работа, за придобиване на трайни познания за географските процеси и явления; усвояването на новите знания и прилагането на вече придобитите знания; развиването на критичното мислене на учениците и способността за анализиране на географските процеси и явления; задачи за самостоятелна работа при сравняване на характеристики, намиране на прилики и разлики, извеждане на изводи от факти, задачи за реализиране на корелация на географията с другите учебни предмети. *Примери:*

? „Помисли и отговори, ако е необходимо, потърси помощ – защо не можеш да забележиш звездите денем?;

? Наблюдавайте небето в ясни нощи, няколко часа от терасата на вашия дом. Забелязвате ли някакви промени в позицията на звездите?;

? Защо условията за живот в северния и южния топлинен пояс са най-благоприятни?;

? Каква е разликата във времето между Москва и Ню Йорк и Скопие с Лос Анджелис?;

? Защо Земята е разделена на 24-часови зони?;

? Помислете защо на всеки 30 м вътре в Земята температурата се повишава с 1°C?;

? Защо се казва, че температурата на въздуха е най-важният климатичен елемент? и др.¹⁵

Спрямо техническите стандарти за учебник, в учебника по география се съдържа текст в границите на нормативно регламентираната големина на шрифта – да не е по-малък от 12.

Темите в учебника започват на нова страница, което е изискване на техническия стандарт за учебник, но по-голямата част от темите са разположени на нечетна страница. Уеднаквен е шрифтът и големината на шрифта за всяка тема, нормативно разписано в техническия стандарт.

В отговор на техническите изисквания на техно-стандарта са и пояснителните текстове към изображенията, картосхемите и схемите, които са с текстове в шрифт по-малък от този в основния текст.

Специфично изискване на техническия стандарт е визуалното отделяне от основния текст на допълнителните и спомагателните текстове, рубриките, задачите и въпросите, новите понятия, съдържателните аспекти и целеполагането в самостоятелни боксове, кутии или рамки.

Учебникът предлага висока степен на четливост, графична и художествена яснота.

Учебникът съдържа изображения, мнемонични знаци, карти, картосхеми, схеми. В учебника не се съдържа нито една таблица, диаграма или графика със статистическа информация, която учениците да анализират, както и задачи, свързани с изработване на диаграми, сравнителни таблици.

Учебникът не съдържа апарат за ориентиране, указател или пътеводител за учениците при използването му.

Учебникът се отличава с еднотипна структура, съдържание и дизайн на текстовите и извънтекстовите компоненти, начало и край на дидактическите решения, което не намалява неговата методико-дидактическа стойност.

Учебникът не предлага нито един вариант на урок за практическа работа и за обобщение като тип урок.

Представените контент-анализ и оценяване на учебник по география за VI клас в Македония е част от едно по-мощно и дългосрочно изследване на учебниците по география в страната, както и за първи и трети гимназиален клас на задължителната и избираемата подготовка. Изследването е продължение на рефлексията от образователната политика и реформа в страната, която е обект на проучване.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

¹ Закон за учебниците за основно и средно образование. Македония, 2008, изм. 2018.

² Пак там.

³ Учебен план за деветгодишното основно образование. Македония, учебна 2019/2020 г.

⁴ Драганова, Т. Съдържателно-структурен анализ на учебник по география в Македония – първа година гимназиално образование. – В: Сб. от Юбилейна научна конференция „30 години катедра „География“ във Великотърновския университет“. Велико Търново: ИВИС, 2014, 365–375.

⁵ Закон за учебниците за основно...

⁶ Концепция за деветгодишното основно възпитание и образование. Скопие, Македония, 2007.

⁷ Пак там.

⁸ Стратегия за образование за 2018–2025 г. и план за действие. Скопие, Република Македония, 2018, 8-6.

⁹ Пак там, с. 16, 21, 24, 35-36, 38, 42–43, 45, 65, 89, 112, 114, 122.

¹⁰ Списък на учебниците за основното образование, 2019.

¹¹ Трајковска, Б. Географија за VI отделение. Скопје, МОН, 2015.

¹² Пак там.

¹³ Учебна програма по география за VI клас, деветгодишно основно образование. Македонија, 2015.

¹⁴ **Трајковска, Б.** Цит. съч.

¹⁵ Пак там.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Закон за учебниците за основно и средно образование. Македонија, 2008, изм. 2018 [Zakon za uchebnitsite za osnovno i sredno obrazovanie. Makedonia, 2008, izm. 2018].

Концепција за деветгодишното основно възпитание и образование. Скопие, Македонија, 2007 [Kontseptsia za devetgodishното osnovno vazpitanie i obrazovanie. Skopie, Makedonia, 2007].

Концепција за изработване на учебник и методология за оценяване на учебник. Бюро за развитие на образованието, Скопие, Македонија, 2010. – <<http://bro.gov.mk>> [Kontseptsia za izrabotvane na uchebnik i metodologia za otseniavane na uchebnik. Biuro za razvitie na obrazovaniето, Skopie, Makedonia, 2010. <<http://bro.gov.mk>>]

Учебен план за деветгодишното основно образование. Македонија, учебна 2019/2020 г. [Ucheben plan za devetgodishно osnovно obrazovanie. Makedonia, uchebna 2019/2020 g.].

Стратегија за образование за 2018–2025 г. и план за действие. Скопие, Република Македонија, 2018 [Strategia za obrazovanie za 2018–2025 g. i plan za deystvie. Skopie, Republika Makedonia, 2018, s. 189].

Драганова, Т. Съдържателно-структурен анализ на учебник по география в Македонија – първа година гимназиално образование. – В: Сб. от Юбилейна научна конференция „30 години катедра „География” във Великотърновския университет“. Велико Търново: ИВИС, 2014, 365–375 [**Draganova, T.** Sadarzhatelno-strukturen analiz na uchebnik po geografia v Makedonia – parva godina gimnazialно obrazovanie – V: Sb. ot Iubileyna nauchna konferentsia “30 godini katedra “Geografia” vav Velikotarnovskia universitet”. Veliko Tarnovo: IVIS, 2014, 365-375].

Списък на учебниците за основното образование, 2019 [Spisak na uchebnitsite za osnovното obrazovanie, 2019].

Трајковска, Б. Географија за VI отделение. Скопје, МОН, 2015 [**Traykovska, B.** Geografia za VI oddelenie. Skopie, MON, 2015].

Учебна програма по география за VI клас, деветгодишно основно образование. Македонија, 2015 [Uchebna programa po geografia za VI klas, devetgodishно osnovно obrazovanie. Makedonia, 2015].